I

Чи не кожному з нас доводилося бачити романтичні історії, що діялися насправді. Як директорові Контори страхування життя, мені за останні тридцять років випало, певне, частіше, ніж іншим людям, спостерігати такі історії, хоча, на перший погляд, моя професія начебто й не сприяє цьому.

Нині я відійшов від справ, одпочиваю, тож маю змогу, якої досі був позбавлений, обдумувати на дозвіллі свої спостереження. Мушу зазначити, що тепер моє минуле видається мені цікавішим, ніж за тих часів, коли воно було для мене теперішнім. Адже я, можна сказати, повернувся додому після вистави і нині, коли завіса впала, можу спокійно пригадувати всі епізоди драми, — мені не заважає яскраве світло, штовханина і метушня театру.

Дозвольте мені розповісти романтичну історію з дійсного життя.

Ніщо так правильно не відбиває душі людини, як її обличчя в поєднанні з манерою триматися. Читання тієї книги, де на кожній сторінці, волею предковічної мудрості, викарбувані неповторні риси вдачі того чи іншого чоловіка чи жінки, — нелегке мистецтво, і вивчають його не надто ревно. Воно, далебі, вимагав деяких природжених здібностей і, безперечно (як і все на світі), сякого-такого терпцю та старання. Але можна стверджувати з майже цілковитою певністю, що мало хто вивчає його терпляче й старанно: більшість гадає, нібито все велике розмаїття людських вдач відбивається в декількох найзвичайніших виразах обличчя, і не тільки не завважує, але й не шукає тих трудновловних відмітних рис, які важливіші за решту; тож, коли ви, до прикладу, з великою затратою часу та уваги навчаєтеся читання нот а чи грецьких, латинських, французьких, італійських, давньоєврейських книг, то ви навіть не намагаєтеся що-небудь вичитати на обличчі вчителя або вчительки, які цього вас навчають,

зазираючи з-поза вашого плеча в зошит чи книжку. Можливо, це пояснюється деякою самовпевненістю: ви гадаєте, нібито вам не варто вивчати вирази людських облич, адже ви досить добре їх знаєте з природи, отже, й не помиляєтесь.

Я, зі свого боку, признаюся, що помилявся незліченне число разів. Помилявся у знайомих і (само собою зрозуміло) помилявся в друзях, — куди частіше в друзях, аніж в інших людях. Як же виходило, що я міг так ошукуватися? Невже я зовсім неправильно читав у їхніх обличчях?

Ні. Вірте мені, моє перше враження від цих людей, навіяне їхніми обличчями та манерою триматися, незмінно виявлялося правильним. Помилка моя була в тому, що я дозволяв цим людям зближуватися зі мною і самим говорити про себе.

II

Перегородка, що відділяла мій особистий кабінет від нашої контори в Сіті, була з товстого дзеркального скла. Через неї я міг бачити все, що відбувалося в конторі, але не чув жодного слова. Цією перегородкою я наказав замінити стіну, що стояла тут багато років — відтоді, як побудували будинок. Чи тому я зробив цю заміну, що хотів діставати перше враження про незнайомців, що приходили до нас у справах, тільки дивлячись на їхні обличчя, але зовсім не дозволяючи цим людям діяти на мене своїми словами, чи то ще чомусь, — це байдуже; досить буде сказати, що я використовував скляну перегородку саме для цієї мети і що будь-яка контора страхування життя завжди перебуває під загрозою шахрайства з боку щонайспритніших та щонайжорстокіших негідників.

Саме через цю скляну перегородку я вперше й побачив чоловіка, чию історію хочу розповісти.

Я не бачив, як він увійшов, бачив тільки, що, поклавши на широкий прилавок капелюх і парасолю, він перехилився через той прилавок, щоб узяти якісь папери у клерка. Відвідувач був чоловік років сорока, чорнявий, вельми вишукано вбраний, весь у чорному, — носив жалобу, — а його чемно простягнену руку облягала чорна лайкова рукавичка. Волосся його, дбайливо зачесане й намащене, було розділене прямим проділом, і незнайомець, нагнувшись, обернув цей проділ до клерка з таким виглядом (здавалося мені), мовби хотів сказати: "Будьте ласкаві, мій друже, мати мене за того, ким я хочу здаватися. Ходіть просто сюди, по піщаній доріжці; по траві не ступайте — я вторгнень не терплю".

Заледве я побачив цього чоловіка, як відчув до нього що-найгострішу антипатію.

Він попросив кілька наших друкованих бланків, і клерк, передаючи йому бланки, став давати пояснення. Вдячна й люб'язна усмішка сяяла на обличчі відвідувача, а очі його весело дивилися в очі клеркові. (Я чув, скільки нісенітниць кажуть про те, нібито лихі люди не можуть дивитися просто в обличчя співрозмовникові. Не вірте цій упередженій думці. Нечесна людина завжди здатна витримати погляд чесної, якщо тільки можна цим що-небудь виграти.)

Я завважив, що він кутиком ока побачив, як я дивлюся на нього. Він тут-таки обернув свій проділ до скляної перегородки, ніби промовляючи милою усмішкою: "Просто сюди, будьте ласкаві. Зійдіть із трави!"

Трохи перегодом він надягнув капелюха, взяв парасолю і вийшов.

Я викликав клерка до себе в кабінет і спитав:

— Хто це приходив?

Клерк тримав у руках візитну картку відвідувача.

— Містер Юліус Слінктон, що мешкає в Мідл-Темплі.

— Він адвокат, містере Адамс?

— Гадаю, що ні, сер.

— Я був подумав, що він священик, але на картці не написано "його велебність", — мовив я.

— Як судити з його вигляду, сер, — сказав містер Адамс, — то він готується до посвячення в духовний сан.

Слід зазначити, що відвідувач носив вишукану білу краватку і манішка в нього теж була дуже вишукана.

— Чого він приходив, містере Адамс?

— Тільки взяти бланк для заяви, сер, і бланк для поручительства.

— Йому хтось порадив звернутися до нас? Він сказав хто?

— Так, сер, він пояснив, що прийшов на пораду одного з ваших друзів. Він бачив вас, але сказав, що, не мавши приємності бути з вами знайомим, не сміє вас турбувати.

— А він знає, як мене звати?

— Так, сер! Він сказав: "Я бачу, там сидить містер Сем-сон!"

— Він, мабуть, говорить дуже добірною мовою?

— Надзвичайно добірною, сер.

— Манери в нього, мабуть, підлесливі.

— Цілком правильно, сер, дуже підлесливі.

— Так! — мовив я. — Мені поки що більш нічого не треба, містере Адамс

Через два тижні я прийшов на званий обід до одного мого друга, купця, людини зі смаком, збирача картин і книг, і перший, кого я побачив серед гостей, був містер Юліус Слінктон. Він стояв перед каміном, повернувши до присутніх своє чесне, відкрите обличчя і дивлячись на них лагідними великими очима, а проте (здавалося мені) вимагаючи, щоб усі підходили до нього розчищеною і вказаною ним доріжкою — ніяк не інакше.

Я почув, як він попросив мого друга відрекомендувати його містерові Семсону, і мій друг познайомив нас. Містер Слінктон був дуже щасливий зустрітися зі мною. Не надмірно щасливий — він не передавав куті меду; він був щасливий, як гарно вихована, цілком світська людина.

— Я гадав, що ви вже знайомі, — зауважив наш господар.

— Ні, — заперечив містер Слінктон. — Я, щоправда, заходив до контори містера Семсона на вашу пораду, але не вважав, що маю право турбувати самого містера Семсона заради таких дрібничок, з якими міг упоратися перший-ліпший клерк.

Я зауважив, що залюбки посприяв би йому у всьому, якби знав, що його рекомендував мій друг.

— Яв цьому певен, — відказав він, — і дуже вам вдячний. Іншого разу я, можливо, не буду такий делікатний. Але, звісно, тільки в тому випадку, якщо прийду у важливішій справі, — адже я знаю, містере

Семсон, який дорогоцінний час ділової людини і як багато на світі причепливих людей.

Я відповів на ці чемні слова легеньким поклоном.

— Ви хотіли застрахувати своє життя? — спитав я.

— Ні, що ви! Я, на жаль, зовсім не така передбачлива людина, за яку люб'язно маєте ви мене, містере Семсон. Просто я робив довідки для одного свого приятеля. Але ви знаєте, що таке приятелі в подібних справах! Може бути, з усього цього нічого й не вийде. Я дуже не люблю турбувати ділових людей довідками для моїх приятелів: адже тисяча шансів проти одного, що приятелі так і не скористаються тими довідками. Люди такі несталі, себелюбні, недбалі! Чи не правда, містере Семсон, — адже ви щодня переконуєтеся в цьому в ході своєї роботи?

Я хотів був відповісти докладно, але він повернув до мене свій рівний білий проділ, ніби промовляючи: "Просто сюди, прошу вас!" — і я відповів:

— Так.

— Я чув, містере Семсон, — заговорив він знову (тому що обід, супроти звичаю, припізнювався, — кухар у господаря нашого був новий), — нібито недавно ви й ваше товариство зазнали великої втрати.

— В грошовому відношенні? — спитав я. Підсміюючися з того, що при слові "втрата" я так швидко згадав про гроші, він сказав:

— Ні, у відношенні таланту й енергії.

Не зразу збагнувши його натяк, я задумався.

— Невже ми справді зазнали такої втрати? — перепитав я. — А я про це й не знав.

— Висловлюсь ясніше, містере Семсон. Я не хотів сказати, що ви пішли на спочив. Справи ще не такі й кепські. Але містер Мелтем...

— А, то це ви про нього! — сказав я. — Так! Містер Мелтем — молодий секретар страхової контори "Неоціненні переваги".

— Саме так, — потвердив він із співчутливим виглядом.

— Це й справді велика втрата. Він був найдалекогляднішим, найсвоєріднішим та найенергійнішим з усіх знайомих мені людей, що працюють у страхуванні життя.

Я говорив палко, бо дуже шанував Мелтема і захоплювався ним, а мій співрозмовник збудив у мені невиразні підозри в тому, що він підсміюється з цього молодика. Містер Слінктон закликав мене до порядку, повернувши до мене акуратну доріжку на своїй голові й неначе повторюючи все ті самі кляті слова: "Будьте ласкаві, зійдіть із трави, — ось доріжка".

— Ви знали його, містере Слінктон?

— Тільки чув про нього. Бути його знайомим чи другом — це така честь, якої я домагався б, коли б він досі бував у світі; хоча мені, можливо, й не поталанило б доскочити такої честі, адже я далеко не такий помітний чоловік. Було йому трохи більше тридцяти літ, чи не так?

— Близько тридцяти.

— Так... — зітхнув він усе так само співчутливо. — Які ж бо ми слабкі істоти! Зруйнувати своє здоров'я, містере Семсон, і стати нездатним до

праці в такому віці!.. А що чути — які саме причини призвели до цього лиха?

"Гм! — подумки мовив я, глянувши на нього. — А я таки не хочу йти доріжкою, я піду по траві".

— Яку причину називали вам, містере Слінктон? — спитав я напрямки.

— Швидше всього, неправдиву. Ви знаєте, що таке Поголоска, містере Семсон. Я ніколи не переказую іншим того, що чув: це єдиний спосіб відтяти кігті й поголити голову Поголосці. Та коли не хто інший, як ви, питає мене, чим пояснюють те, що Мелтем обрав життя відлюдника, це інша річ. Відповідаючи вам, я не потураю пустопорожнім пліткам. Мені казали, містере Семсон, що містер Мелтем полишив усі свої справи і відмовився від усіх своїх планів на майбутнє тому, що серце його було розбите. Нещасливе кохання, як я чув... хоча це малоймовірно, коли йдеться про такого достойного й привабливого чоловіка.

— Привабливість і достойності безсилі супроти смерті, — сказав я.

— Ах, значить, та, кого він любив, померла? Пробачте, будь ласка. Я про це не чув. Коли так, то все це й справді вельми сумно. Бідолашний містер Мелтем! Вона померла? Ах, боже мій! Печально, печально!

Мені все так само здавалося, що співчуття його не зовсім щире, і я все так само вгадував за всіма його словами якесь непоясненне глузування, та коли оголосили, що обід поданий, і нам, як і всім іншим гостям, довелося припинити розмову, містер Слінктон додав:

— Містере Семсон, ви здивовані, що я так розчулився долею людини, з якою не був знайомий. Але й мені довелося пережити щось подібне. У мене також, і також недавно, померла близька людина. Я втратив одну зі своїх двох чарівних небог, що завжди жили в моєму домі. Померла

вона в юному віці — мала тільки двадцять три роки, — а сестра, що її пережила, теж не тішиться міцним здоров'ям. Світ — це могила!

Він вимовив це з глибоким почуттям, і я почав картати себе за свою холодність. Я знав, що це мій гіркий досвід зродив у мені холодність і недовіру до людей, — такі почуття зовсім не були властиві мені з природи, — і я часто думав, як багато втратив у житті, втративши довірливість, і як мало здобув, здобувши обачність. Такі думки були для мене звичні, й розмова з містером Слінктоном схвилювала мене дужче, ніж могла б схвилювати якась важливіша справа. За обідом я прислухався до нього і завважив, як охоче відгукувались на його слова інші люди і як вправно він вибирав теми, близькі й приступні його співтрапезникам. Розмовляючи зі мною перед обідом, він повів мову на тему, яку явно я знав найкраще і яка найдужче мене цікавила, і тепер, бесідуючи з іншими, керувався тим самим правилом. Товариство зібралося розмаїте, але він, наскільки я міг спостерегти, зумів знайти особливий підхід до кожного з присутніх. Він знав досить багато про заняття кожного, щоб людині було приємно з ним розмовляти, і водночас так мало, що скромні його розпитування видавалися природними.

Він знай говорив і говорив, але, по суті, зовсім не набридливо, — здавалося, це ми самі спонукаємо його до балачки, — а я сидів і сердився на себе. Я подумки розібрав його обличчя на складові частини, от ніби це був годинник, і взявся докладно їх вивчати. Я не міг сказати, що мені не подобаються риси його обличчя, кожна зокрема; ще менше здатен я був сказати це, коли склав їх докупи. "В такому разі, чи це не страховинно, — спитав я себе, — що я міг запідозрити й навіть зненавидіти людину лише тому, що вона зачісується на прямий проділ?"

(Зазначу в дужках, що це не робило честі моєму здоровому глуздові. Спостерігаючи незнайому людину і спіймавши себе на тому, що яка-небудь дрібненька рисочка в ній видається тобі відворотною, не слід заплющувати на це очі. Адже вона може стати ключем до розкриття всіх

її таємниць. Декілька волосин можуть показати, де сховався лев. Малесеньким ключиком можна відімкнути величезні двері.)

Трохи перегодом я знов зайшов у розмову з ним, і нам пощастило знайти спільну мову. У вітальні я спитав господаря дому, чи давно він знайомий з містером Слінктоном. Той відповів, що лише кілька місяців; вони познайомилися в одного присутнього тут відомого художника, а художник заприязнився з містером Слінктоном, коли той мандрував з небогами по Італії, сподіваючись, що там покріпиться їхнє здоров'я. Плани Слінктона на майбутнє розладнала смерть однієї з небог, тому він нині готується вступити знову до університету, дістати диплом і прийняти сан священика. Мені довелося переконати себе, що цим і пояснюється його цікавість до бідолашного Мелтема і що було майже жорстоко з мого боку запідозрити його через таку марницю.

III

Через день опісля я знову сидів за своєю скляною перегородкою, коли це він знов увійшов до контори. Заледве я його побачив, ще й не почувши слів, як ураз ще дужче його зненавидів.

Це тривало коротку мить, — не встиг я глянути на нього, а він уже привітно помахав мені рукою в тугій чорній рукавичці й увійшов до мого кабінету.

— Добрий день, містере Семсон! Як бачите, я скористався з вашого люб'язного дозволу ненадовго відірвати вас від справ. Я не дотримав своєї обіцянки не турбувати вас інакше, як у важливій справі, адже справа моя — коли дозволено вжити це слово в цьому випадку, — справа моя щонайдріб'язковіша.

Я спитав, чим можу бути йому корисним.

— Дякую вам, нічим. Я просто зайшов до контори довідатися, чи не зрадив себе мій забарний приятель — чи не став він практичною і розсудливою людиною. Але, звісно, з'ясувалося, що він нічого не зробив. Люди взагалі неохоче роблять те, що треба, та особливо неохоче вони страхують своє життя. Для них це все одно, що написати заповіт. До чого люди марновірні — вони думають, ніби, написавши заповіт, неодмінно скоро помруть.

"Будьте ласкаві, сюди, просто сюди, містере Семсон. Не праворуч і не ліворуч". Мені так і чулося, мовби він, усміхаючись, шепоче ці слова, а його нестерпний проділ стирчав у мене просто перед очима.

— Деякі люди і справді так думають, — погодився я, — але таких, здається, не дуже багато.

— Ну, — промовив він, здвигнувши плечима й усміхнувшись, — хотів би я, щоб який-небудь добрий геній вказав моєму приятелеві правильну путь. Я трохи необачно пообіцяв його матері й сестрі — вони живуть у Норфолку — простежити за тим, щоб він застрахував своє життя, та й сам він обіцяв їм це зробити. Але він, напевно, так ніколи й не збереться.

Побазікавши ще хвилини дві про те-се, він пішов.

Наступного ранку, не встиг я відімкнути шухляди свого письмового столу, як містер Слінктон явився знову. Я завважив, що він підійшов просто до дверей у моїй перегородці, ні на мить не затримавшись у конторі.

— Ви можете приділити мені дві хвилини, дорогий містере Семсон?

— Прошу вас.

— Дуже вдячний, — сказав він, поклавши на стіл капелюх і парасолю, — я прийшов рано, щоб не уривати ваших занять. Річ у тім, що мене захопила зненацька заява мого приятеля.

— А хіба він написав заяву? — спитав я.

— Та-ак, — відказав він, задумано дивлячись на мене. І раптом йому неначе сяйнув несподіваний здогад: — Чи він тільки сказав мені, що написав? Можливо, це для нього лише новий спосіб відкрутитися. Чорт забирай, як це спало мені на думку!

Містер Адамс у цей час розпечатував ранкову кореспонденцію в конторі.

— Як прізвище вашого приятеля, містере Слінктон? — спитав я.

— Беквіт.

Я визирнув у контору й попросив містера Адамса перевірити, чи надійшла заява від Беквіта, і якщо надійшла, то принести її. Містер Адамс, виявляється, вже поклав цю заяву на прилавок. її легко розшукали в купі інших паперів, і клерк передав її мені. Альфред Беквіт. Заява про бажання застрахувати своє життя на дві тисячі фунтів. Позначена вчорашнім числом.

— Адреса — Мідл-Темпл, містере Слінктон.

— Так. Мій приятель живе на одних сходах зі мною — двері в двері. Але я ніяк не сподівався, що він укаже на мене як на свого поручителя.

— Але ж це дуже природно з його боку.

— Цілком правильно, містере Семсон, але я цього ніяк не сподівався. Та-ак! — Він дістав з кишені друкований бланк. — Як же мені відповісти на всі ці питання?

— Зрозуміла річ — по совісті, — відповів я.

— Авжеж, зрозуміла річ! — мовив він, з усмішкою звівши очі. — Я хотів тільки сказати, що питань надто вже багато! Але ви праві, що виявляєте таку передбачливість. Вам необхідно бути передбачливим. Ви дозволите скористатися вашим пером і чорнилом?

— Прошу.

— І вашим столом?

— Прошу.

Він уже назорював на столі місце між своїм капелюхом і парасолею, де б можна було покласти бланк. Тоді сів у мов крісло, перед моїм бюваром і чорнильницею, а я, ставши спиною до каміна, побачив просто перед себе довгу доріжку на його голові.

Перш ніж відповісти на яке-небудь питання, він прочитував його вголос і обговорював. Скільки років він знайомий з містером Альфредом Беквітом? Це йому довелося порахувати на пальцях. Який спосіб життя веде містер Альфред Беквіт? На це відповісти нетяжко: він надзвичайно поміркована людина, тільки, мабуть, надто ревно займається спортом. Усі відповіді були задовільні. Написавши останню, містер Слінктон переглянув їх від самого початку й нарешті підписався дуже гарним почерком. Тоді спитав, чи все він зробив, як вимагалось? Я відказав, що ми більше його не турбуватимемо. Чи може він залишити папери? Дуже вдячний.

Того дня до мене, ще перед ним, приходив інший відвідувач, але не в контору, а додому. Цей відвідувач прибув ще вдосвіта, заставши мене в ліжку, ніхто не довідався про його відвідини, крім мого відданого довіреного слуги.

Другий бланк (адже ми завжди вимагали два поручительства) послано в Норфолк і своєчасно одержано назад поштою. В ньому також усі відповіді були з усіх поглядів задовільні. Ми виконали всі формальності, уклали угоду її дістали страховий внесок за рік.

IV

Я шість-сім місяців не бачив містера Слінктона. Якось він зайшов до мене на квартиру, але мене саме не було вдома, іншого разу він запросив мене пообідати з ним у Темплі, але я був зайнятий. Приятель його застрахував своє життя в березні. Наприкінці вересня чи на початку жовтня я поїхав у Скарборо подихати морським повітрям і там здибав містера Слінктона на узмор'ї. Вечір був спекотний. Містер Слінктон підійшов до мене, тримаючи капелюха в руці, й знов перед очима у мене опинилася все та сама доріжка, якою мені так не хотілося йти.

Він був не сам — з ним попідручки йшла молода дівчина.

Вона була в жалобі, і я поглянув на неї з великою цікавістю. Здоров'я у неї, з усього видно, було слабке, а личко незвичайно бліде й печальне, але була вона дуже вродлива. Містер Слінктон відрекомендував мені її як свою небогу, міс Найнер.

— Ви прогулюєтеся, містере Семсон? Невже ви умієте байдикувати?

— Так, я вмію байдикувати, і я прогулююсь.

— Чом би нам не погуляти вкупі?

— Залюбки.

Ми попростували в напрямку Файлі по прохолодному морському піску. Дівчина йшла між нами.

— Дивіться, сліди коліс, — мовив містер Слінктон. — Ага, розумію — це від пересувного крісла для хворих! Маргарет, люба моя, це, звісно, твоя тіньї

— Тінь міс Найнер? — повторив я, дивлячись на її тінь на піску.

— Не ця, — сміючись, пояснив містер Слінктон. — Маргарет, люба моя, розкажи містерові Семсону.

— Власне, розповідати нема про що, — мовила дівчина, обернувшись до мене, — просто, хоч би куди я пішла, я весь час бачу, як за мною їде в кріслі якийсь літній джентльмен, інвалід. Я розповіла про це дядечкові, й він прозвав його моєю тінню.

— Він постійно живе в Скарборо? — спитав я.

— Ні, він поселився тут тимчасово.

— А ви постійно живете в Скарборо?

— Ні, я також тимчасово поселилася тут. Дядечко влаштував мене в одну сім'ю, сподіваючись, що тут я піддужчаю.

— А ваша тінь? — спитав я з усмішкою.

— Моя тінь... — відказала вона, також усміхаючись, — моя тінь... так само, як і я, мабуть, не дуже при здоров'ї:

часом я гублю свою тінь, а то, бува, моя тінь загубить мене. Напевно, нам обом частенько доводиться сидіти вдома. Ось уже кілька днів як я не бачила своєї тіні, а буває ж так, що чимало днів поспіль, хоч куди я піду, там, за якимсь дивним збігом, з'являється і цей джентльмен. Я здибувала його тут навіть у щонайбезлюдніших глухих куточках.

— Це він? — спитав я, показуючи рукою вперед.

Сліди коліс спустились до самої води й, повернувши, лишили на піску велику петлю. І тут ми побачили, що, дописуючи й витягуючи цю петлю, в напрямку до нас рухається крісло на коліщатах, яке котить чоловік.

— Так, дядечку, — сказала міс Найнер, — це дійсно моя тінь.

Коли крісло наблизилося до нас, а ми до нього, я побачив у ньому закутаного в пледи старого з похиленою на груди головою. Котив крісло вельми статечний, але дуже кмітливий з вигляду чоловік, сивий і ледь кульгавий. Вони вже проминули нас, коли зненацька крісло зупинилось і старий, що сидів у ньому, гукнув мене на ім'я і махнув рукою. Я пішов назад і хвилин на п'ять розлучився з містером Слінктоном та його небогою.

Коли я вернувся, містер Слінктон заговорив перший. Більше того — я ще не дійшов до них, а він уже сказав, підвищивши голос:

— Гаразд, що ви не затрималися довше, містере Семсон, а то б моя небога вмерла з цікавості, — так їй нетерпеливиться довідатись, хто її тінь.

— Це один з колишніх директорів Ост-Індської компанії, — сказав я. — Він близький друг нашого спільного знайомого, в домі якого я мав приємність познайомитися з вами. Такий собі майор Бенкс. Ви не чули про нього?

— Ніколи.

— Дуже багатий чоловік, міс Найнер, але дуже старий і дуже слабий. Милий, розумний... неабияк цікавиться вами. Він саме розбалакався про те, що запримітив, як ви й ваш дядечко прихиляєтеся одне до одного.

Містер Слінктон знову скинув капелюха і провів рукою по прямій доріжці, — здавалося, він сам спокійно пройшовся по ній слідком за мною.

— Містере Семсон, — мовив він, лагідно взявши небогу під руку, — ми завжди щиро прихилялися одне до одного, — адже в нас було дуже мало близьких родичів. Тепер їх стало ще менше. Нас із тобою, Маргарет, зв'язують міцними узами ті, кого вже немає на світі!

— Милий дядечку! — пролебеділа дівчина, відвернувшись, щоб сховати сльози.

— У нас, містере Семсон, б такі спільні жалі й спомини, — проникливо вів він далі, — що було б воістину дивно, якби ми ставилися одне до одного байдуже і холодно. Якщо ви пригадаєте одну нашу розмову, то зрозумієте, про що я говорю. Заспокойся, люба Маргарет! Не занепадай духом, не занепадай духом. Моя Маргарет! Несила моя бачити, як ти побиваєшся!

Бідолашна дівчина була дуже розчулена, але перегодом опанувала себе. її дядечком також заволоділи якісь сильні почуття. Виявилося навіть, що йому геть-то необхідно підтримати свої сили, й він пішов викупатися в море, зоставивши мене з дівчиною на скелястому березі й, очевидно, гадаючи, — але ви скажете, що йому простимо було дозволити собі таку розкіш, — що небога буде розхвалювати його від усього серця.

Так вона і вчинила, бідолашка! Від усього свого довірливого серця вона хвалила мені дядечка за його турботи про її покійну сестру й невтомну відданість під час її останньої хвороби. Сестра згасала дуже повільно, і близько до кончини в неї з'явились якісь дикі й дивні фантазії, але він був незмінно терплячий з нею і жодного разу не розгубився; завжди був м'який, уважний і стриманий. Покійна сестра, та й сама Маргарет мали його за найкращого з людей, найдобрішого з людей і водночас людиною виняткової сили волі, що правило за надійну підпору для цих слабких дівчат, поки тривало їхнє жалюгідне життя.

— Я покину його, містере Семсон, і дуже скоро, — казала дівчина. — Я знаю, життя моє наближається до кінця, а коли мене не стане, він, сподіваюсь, одружиться і заживе щасливо. Я впевнена, що він так довго не одружувався тільки заради мене та бідної, бідної моєї сестри.

Крісло на коліщатах зробило ще одну велику петлю на сирому піску і тепер знов поверталося до нас, поступово виписуючи витягнену вісімку завдовжки з півмилі.

— Мила дівчино, — сказав я стиха, роззирнувшись довкола і взявши її за руку, — не можна втрачати ні хвилини. Чуєте ви тихий гомін моря?

Вона глянула на мене з превеликим подивом і тривогою і мовила:

— Так.

— А ви знаєте, який голос буває у моря, коли наближається шторм?

— Так!

— Ви бачите, яке спокійне та мирне лежить воно перед вами; але ж ви знаєте й те, як грізно й нещадно воно може показати нам свою силу ось хоча б цієї ночі!

— Так!

— Але коли б ви ніколи не бачили й не чули його або ж не чули про жорстокості моря, хіба ви могли б повірити, що воно без будь-якого жалю вщент розбиває всі речі, що лежать на його шляху, і не шкодуючи руйнує все живе?

— Ви лякаєте мене, сер!

— Аби врятувати вас, люба, аби врятувати вас! Ради бога, зберіть свої сили, зберіться з духом! Були б ви тут сама, у владі припливу, що загрожує піднятися на п'ятдесят футів над вашою головою, небезпека була б менша тієї, від якої вас треба врятувати зараз.

Вісімка на піску була вже дописана, й до неї додалась коротка крива, що закінчилася біля скелі зовсім близько від нас.

— Клянуся Небом і Суддею всього людства, я ваш друг і друг вашої померлої сестри, тому дуже прошу вас, міс Найнер, не зволікаючи ні хвилини, піти зі мною до того джентльмена в кріслі!

Якби крісло зупинилося десь далі, навряд чи мені вдалося б умовити дівчину; але воно стояло так близько, що не встигла вона отямитись, як я звів її зі скелі й ми підійшли до крісла. Там я пробув з нею не більше двох хвилин. А через п'ять хвилин я відчув нез'ясовану втіху, побачивши — 8 того місця, де ми сиділи й куди я вернувся, — що дівчину підтримує чи то майже несе енергійний дужий чоловік, допомагаючи їй підійматися по крутих східцях, витесаних у скелі. Я знав, що, коли цей чоловік із нею, дівчина в безпеці, хоч би де вона була.

Я сидів сам на скелі, чекаючи на повернення містера Слінктона. Вже густіли сутінки й скрізь лягали темні тіні, коли він показався з-за скелястого мису: капелюх висів у нього на ґудзику, однією рукою він

пригладжував мокре волосся, а другою проводив у них кишеньковим гребінцем усе ту саму доріжку.

— Моя небога відійшла десь, містере Семсон? — запитав він, роззираючись довкола.

— Після того як зайшло сонце, міс Найнер стало холодно, й вона пішла додому.

Він нібито здивувався — очевидно, вона навіть у дрібницях звикла не робити жодного кроку без його відома.

— Це я умовив міс Найнер, — пояснив я.

— А! — мовив він. — її легко умовити... для її ж блага.

Дякую вам. містере Семсон, удома їй буде краще. Сказати правду, місце, де купаються, виявилось далі, ніж я думав.

— Здоров'я у міс Найнер дуже слабке, — зауважив я. Він похитав головою і глибоко зітхнув.

— Дуже. дуже, дуже! Пригадуєте, я вже казав вам про це Відтоді вона ніскільки не зміцніла. Я з тривогою бачу, як похмура тінь, що так рано впала на її сестру, гусне тепер довкола неї самої і стає дедалі темніша й темніша. Мила Маргарет, бідолашна Маргарет! Але не будемо втрачати надії.

Крісло на коліщатах рухалося перед нами із швидкістю, що зовсім не личила екіпажеві інваліда, п виписувало на піску якісь закарлюки. Прийнявши хустку з-перед очей, Містер Слінктон спостеріг це й сказав:

— Здається мені, ваш знайомий от-от перекинеться, містере Семсон.

— Так. схоже на те, — погодився я.

— Його слуга, напевне, п'яний.

— Слуги літніх джентльменів часом напиваються, — сказав я.

— Майор, мабуть, легкий, мов пір'їнка, містере Семсон.

— Мов пір'їнка, — підтвердив я.

В цей час крісло, на моє полегшення, сховалося в пітьмі. Якийсь час ми мовчки йшли поруч по піску. Та ось містер Слінктон знову заговорив, і в голосі його досі бриніло хвилювання, викликане хворобливістю його небоги.

— Ви ще довго тут проживете, містере Семсон?

— Та ні. Я їду звідси цієї ночі.

— Так скоро? А втім, справи постійно вимагають вашої присутності. Люди, подібні містерові Семсону, так потрібні іншим, що мусять відмовляти собі у відпочинку й розвагах.

— Може, й так, — сказав я. — В усякому разі, я їду звідси.

— В Лондон? —— У Лондон.;

— Я також буду там невдовзі після вас.

Це я знав так само, як він, незгірш. Але не сказав йому, що знаю. Не сказав і про те, яку зброю я прихопив для самозахисту і тепер, ідучи поруч нього, стискаю правою рукою в себе у кишені. Не сказав також, чому, коли споночіло, я намагався йти чимдалі від води.

Ми відійшли від берега, а далі нам було не по дорозі. Ми побажали один одному на добраніч і вже розлучилися, коли це він вернувся і сказав:

— Містере Семсон, дозвольте спитати вас про дещо. Бідолашний Мелтем... він ще живий?

— Коли я востаннє чув про нього, він був живий; проте він такий хворобливий чоловік, що проживе недовго і вже принаймні не зможе взятися за свої колишні заняття.

— Ах! Ах! — промовив містер Слінктон із глибоким почуттям. — Сумно! Сумно! Світ — це могила!

І він пішов своєю дорогою.

Не його вина, що світ насправді не могила; та я не сказав йому цього, так само, як не розповів про все те, що описав вище. Він пішов своєю дорогою, а я своєю, причому вельми поквапливо. Сталося це, як я вже сказав, чи наприкінці вересня, чи на початку жовтня. Наступного, і останнього разу я побачив його наприкінці листопада.

V

Я домовився твердо з одним знайомцем, що прибуду на сніданок до нього в Темпл. Ранок був холодний, дув різкий північно-східний вітер, мокрий сніг, перемішаний з грязюкою, лежав на вулицях товстим шаром. Я не зміг дістати екіпаж і незабаром промок до колін; та я все одно вирушив би в Темпл, навіть коли б мені довелося викупатися в тім болоті по саму шию.

Чоловік, що запросив мене, жив у Темплі, на горішньому поверсі наріжного будинку, що дивився на річку. На дверях його помешкання був напис: "Містер Беквіт". На протилежних дверях на тому самому

майданчику: "Містер Юліус Слінктон". Двері обох квартир були розчинені навстіж, і все, що мовилося в одній, було чути в другій.

Я ще ні разу не був тут. Квартира справляла гнітюче враження — похмура, задушлива, тісна; меблі, добротні колись і ще не ветхі, геть виблякли й забруднились; у кімнатах панувало жахливе безладдя; все було просякнуте сильним запахом опію, спирту й тютюну; камінні ґратки, щипці, совок і кочерга були всуціль покриті бридкими плямами іржі, а на дивані перед каміном у тій кімнаті, де на столі чекав сніданок, лежав господар помешкання, містер Беквіт, з вигляду — гіркий п'яниця, що вже далеченько просунувся на своєму ганебному шляху до смерті.

— Слінктон ще не прийшов, — сказав цей жалюгідний чоловік, насилу звівшись на ноги, коли побачив мене. — Я покличу його... Геп, Юлію Цезарю! Ходи сюди, вип'ємо!

Хрипко викрикуючи ці слова, він, мов божевільний, стукав кочергою об щипці, — мабуть, він завжди таким робом викликав свого горілчаного брата.

Крізь цей гамір із протилежної квартири долинув голос містера Слінктона, і ось він сам увійшов до кімнати, Він не сподівався, що матиме приємність зустрітися зі мною. Мені не раз доводилося бачити, як різних спритників заганяють в глухий кут, але я в житті не бачив, щоб так лякалась людина, як злякався він, коли його очі стрілися з моїми. — Юлій Цезар! — загорлав Беквіт і, похитуючись, став між нами. — Містере Семсон, Юлій — мій найщиріший друг. Юлій пригощає мене спиртним уранці, опівдні та ввечері. Юлій — справжній благодійник. Юлій викидав у вікно чай і каву, коли таке у мене ще водилося. Юлій виливає воду з усіх глеків і наповнює їх спиртними напоями. Юлій заводить мене, мов іграшку, і штовхає вперед... Вари паленку, Юлію!

Іржава, вкрита накипом каструля стояла на купі попелу (очевидно, попіл накопичувався тут багато тижнів), а Беквіт крутився,

похитуючись, між нами й, ризикуючи попасти головою у вогонь, видобув нарешті каструлю і почав тицяти її в руки Слінктонові.

— Вари паленку, Юлію Цезарю! Ну ж бо! Роби свою повсякчасну справу. Вари паленку!

Він так люто вимахував каструлею, аж я побоювався, коли б він не розчерепив нею голову Слінктонові. Тож я простяг руку, щоб його зупинити. Хитаючись, Беквіт підійшов до дивана, повалився на нього, задихаючись і тремтячи у своєму подертому халаті, й налитими кров'ю очима втупився у нас обох. Я примітив, що на столі не було ніяких напоїв, крім коньяку, й ніякої такої страви, крім солоних оселедців і гарячого, дуже наперченого тушкованого м'яса з нудотним запахом.

— В усякому разі, містере Семсон, — мовив Слінктон, востаннє повернувши до мене свою гладеньку доріжку, — дякую вам за те, що ви обороняєте мене від лютості цього бідолахи. Байдуже, яким чином ви сюди потрапили, байдуже, з якою метою прийшли, але принаймні за цю послугу я вам дякую.

— Вари паленку, — промурмотів Беквіт.

Не повідомивши містера Слінктона, яким чином я потрапив сюди, я спокійно запитав:

— Як поживає ваша небога, містере Слінктон? Чи все в неї гаразд? Здоров'я? Справи?

Він подивився просто в вічі мені, а я — йому.

— На жаль, містере Семсон, моя небога виявилась невдячною дівчиною — невірною своєму найкращому другові. Вона покинула мене, не попередивши жодним словом, без будь-яких пояснень. Напевно, її ошукав якийсь підступний негідник. Ви, може, чули про це?

— Я справді чув, що її ошукав один підступний негідник І навіть можу це довести.

— Ви певні цього? — поцікавився вів

— Цілком.

— Вари паленку! — промурмотів Беквіт. — До нас на сніданок прийшли гості, Юлію Цезарю. Роби свою справу — подавай наш звичайний сніданок, обід, чай і вечерю. Вари паленку!

Слінктон перевів очі з нього на мене й, трохи подумавши, сказав:

— Містере Семсон, ви навчена життям людина, і я також. Я буду говорити з вами відверто.

— Е, ні, не будете, — заперечив я, хитнувши головою.

— Повторюю, сер, що буду говорити відверто.

— А я повторюю, що не будете, — сказав я. — Бо знаю про вас усе. Та хіба ви можете говорити з ким-небудь відверто? Облиште, облиште!

— Я скажу вам відверто, містере Семсон, — провадив він майже спокійно, — що розумію ваші наміри. Ви хочете врятувати свої гроші, ухилитися від виконання своїх зобов'язань. Усе це давно відомі професійні хитрощі вашої братії — канцеляристів. Але ви цього не зробите, сер, у вас це не вийде. Нелегко вам буде боротися з таким супротивником, як я. Свого часу нам доведеться вивідати, коли й чому містер Беквіт дійшов до свого теперішнього способу життя. Більше мені нема чого сказати про бідолаху та його п'яну маячню. А тепер, сер, я вам зичу всього найкращого та більшої удачі наступного разу.

Поки він говорив, Беквіт налив повну склянку коньяку. І раптом він виплеснув напій Слінктонові в обличчя, тоді шпурнув у нього склянку. Засліплений Слінктон затулив обличчя руками — скло поранило йому око. На гамір у кімнату ввійшов четвертий. Він причинив за собою двері й став спиною до них; це був дуже статечний, але дуже кмітливий з вигляду чоловік, сивий і ледь кульгавий.

Слінктон вихопив носовичок і приклав його до очей, щоб утишити біль, тоді витер кров з чола. Він довго з цим бабрався, і я бачив, як за цей час із ним скоїлася велика відміна, викликана відміною в Беквіті, — адже той перестав задихатись і тремтіти, сів прямо і вже не зводив зі Слінктона очей. Ніколи в житті не бачив я, щоб чиєсь обличчя дихало такою відразою і рішучістю, як обличчя Беквіта в цю хвилину.

— Подивись на мене, негіднику, й дізнайся, хто я такий насправді! — сказав Беквіт. — Я найняв цю квартиру, щоб перетворити її на пастку для тебе. Я поселився в ній, прикинувшись гірким п'яницею, щоб стати для тебе принадою в цій пастці. Ти попався в пастку і не вийдеш із неї живий. Того ранку, коли ти останній раз був у конторі містера Семсона, я побачився з ним раніше, ніж ти. Весь цей час ми пали про твої наміри і весь цей час були в змові проти тебе. Як же все воно було? Спочатку ти до мене підлестився, умовивши мене віддати в твоє розпорядження дві тисячі фунтів, а тоді заходився труїти мене спиртом; але спирт діяв не досить швидко, й ти намислив доконати мене сильнішою отрутою. Ти гадаєш, я не бачив, як ти, вирішивши, що я вже нічого не тямлю, наливав щось із своєї чарочки в мою склянку? Слухай, ти, вбивце й шахраю: коли я сидів тут удвох з тобою до пізньої ночі — а це траплялося часто, — я двадцять разів ладен був спустити гачок свого пістолета й прострелити тобі голову!

Це раптове перетворення жалюгідної тварини, яку Слінктон мав за свою отупілу жертву, в рішучу людину, явно перейняту твердим, нещадним наміром спіймати на гарячому я порішити свого ворога, було для Слінктона ударом, знести який в першу хвилину йому виявилося не до снаги. Він в буквальному розумінні слова захитався. Але ж це велика

помилка — припускати, що розважливий злочинець зможе на якомусь етапі свого злочинного шляху зрадити самого себе й зробити бодай найменший крок, що суперечив би його натурі. Така людина вчиняє убивство, й закономірно, що вбивство стає найвищою точкою її шляху; така людина змушена заперечувати, що вчинила убивство, а заперечуватиме — відважно й нахабно. Звичайно людей дивує, що всякий відомий злочинець, який на своїй совісті має тяжке лиходійство, здатен поводитися так зухвало. Проте якби його могла мучити совість, якби у нього взагалі була совість, хіба вчинив би він злочин?

Послідовний до кінця, як і всі подібні йому чудовиська, Слінктон опанував себе й прибрав викличний вигляд, досить холоднокровний і спокійний. Він був блідий, він зразу помарнів, він перемінився на обличчі, але не більше, ніж шулер, що поставив на карту чималу суму й програв гру, коли його перехитрували.

— Слухай мене, ти, негіднику! — сказав Беквіт. — І нехай кожне моє слово, яке ти почуєш, мов кинджалом проб'є твоє лихе серце. Коли я найняв цю квартиру, щоб стати в тебе на шляху і навіяти тобі злочинний задум, чому я передбачав, що він загніздиться в голові у такого диявола, як ти, щойно ти побачиш мене таким, яким я здаюся тепер, і ознайомишся з моїм способом життя? Тому що ти не був загадкою для мене. Я тебе давно розкусив. І я знав: ти і є той безжальний негідник, що заради грошей убив одну безневинну дівчину, яка безмежно довіряла йому, і нині поступово убиває другу.

Слінктон дістав табакерку, взяв дрібку тютюну й засміявся.

— Але подивись, — провадив Беквіт, не зводячи з нього очей, не підвищуючи голосу, не міняючи напруженого виразу обличчя, не розціплюючи кулаків. — Дивись, яким тупим звіром ти все-таки виявився! Задурманений п'яниця, що жодного разу не випив і п'ятдесятої частини тих спиртних напоїв, якими ти його поїв; що виливав їх будь-куди мало не на очах у тебе; п'яниця, що за три дні підкупив чоловіка, якого ти приставив стерегти й споювати його;

п'яниця, що з ним ти навіть не дотримував найменшої обачності, але що так прагнув позбавити від тебе, мов від дикого звіра, нашу землю, що знищив би тебе, навіть коли б ти був у сто разів обачніший; п'яниця, що його ти звичайно лишав, коли він валявся на підлозі в цій кімнаті, й що дозволяв тобі виходити з неї живим і не знаючим істини, навіть тоді, коли ти перевертав його на другий бік копняком, — цей п'яниця чи не щоразу тієї самої ночі, за годину, за кілька хвилин прослизав до тебе й стежив за тобою, коли ти пильнував, порпався в тебе під подушкою, коли ти спав, нишпорив у твоїх паперах, брав проби з твоїх склянок і пакетиків з порошками, міняв їхній вміст, пізнавав усі таємниці твого життя!

Слінктон знову взяв був понюх тютюну, але тепер повільно розняв пальці, й коли тютюн просипався на підлогу, почав розтирати його ногою, не зводячи з нього очей.

— Цьому п'яниці, — провадив Беквіт, — ти дозволив у будь-який час заходити до твого помешкання, щоб він міг пити міцні напої, які ти навмисне ставив на видноті, аби він чимшвидше помер, а він, вважаючи, що з тобою, мов із тигром, не можна боротися відкрито, роздобув відмички до всіх твоїх замків, проби всіх твоїх отрут, ключ до твоїх шифрованих записів. Він може розповісти тобі так само докладно, як і ти — йому, скільки часу пішло на отруєння жертви, якими дозами їй давали отрути і як часто, які спостерігались ознаки поступового руйнування її душі й тіла, в чому виявлявся розлад її розуму, які спостерігалися зміни в її зовнішності, якого фізичного болю вона зазнавала. Він може повідомити тебе, як і ти — його, що все це ти записував день у день, адже ці дані могли знадобитися тобі в майбутньому. Він може пояснити тобі навіть точніше, ніж ти — йому, де саме нині зберігається той щоденник.

Слінктон перестав розтирати ногою тютюн і глянув на Беквіта.

— Ні, — мовив той, ніби відповідаючи на запитання Слінктона. — В шухляді письмового столу з пружинним засувом щоденника вже нема, і там його ніколи не буде.

— Отже, ти — злодій! — сказав Слінктон.

Все з тією несхитною рішучістю, що навіювала страх навіть мені, адже я знав, що злочинцеві не врятуватись, Беквіт додав:

— І, до того, я — тінь твоєї небоги.

Слінктон із прокльоном схопився за голову, вирвав жмут волосся й кинув його на підлогу. То був кінець гладенької доріжки — Слінктон знищив її, і ми незабаром побачимо, що більш вона йому не пригодилася.

Беквіт вів далі:

— Щоразу, коли ти від'їздив звідси, я від'їздив теж. Хоч я і розумів, що, бажаючи уникнути підозр, ти не квапився вивершувати свій злочинний задум, все ж я невідступно стежив за тобою весь той час, поки ти був разом із цією нещасною, довірливою дівчиною. Коли я добувся до щоденника і зміг прочитати його від початку до кінця (було це вночі, напередодні твоєї останньої поїздки в Скарборо, — пам'ятаєш ту ніч? — ти спав з маленьким пласким слоїком, прив'язаним до руки), я послав по містера Семсона, що доти тримався в тіні. А он там, біля дверей, довірений слуга містера Семсона. Ми втрьох урятували твою небогу.

Слінктон озирнув всіх нас, нетвердою ходою відійшов убік, вернувся на попереднє місце і якось дико розглянувся довкола — от ніби гад, що шукає нору, де б сховатись. І враз я помітив, що вигляд цієї людини дивним чином відмінився: вдавалось, тіло його зіщулилось так, що одежа стала йому надто просторою і вся обвисла.

— Зараз ти дізнаєшся, — сказав Беквіт, — і ця істина, сподіваюся, видасться тобі гіркою і страшною, — чому тебе переслідувала тільки одна людина, хоча страхова контора містера Семсона ладна була тратити будь-які кошти на погоню за тобою, — зараз ти дізнаєшся, чому тебе вистежила і спіймала на гарячому саме ця людина і вона сама. Чував я, що ти іноді говорив про Мелтема, чи не так?

Я помітив, що Слінктонові перехопило дух.

— Коли ти надумав повезти за кордон чарівну дівчину — згодом тобою вбиту, — щоб там почати лихе діло, яке звело її в гріб, ти спочатку послав її в контору Мелтема (сам знаєш, за допомогою яких хитромудрих доказів ти умовив її) Мелтемові припало щастя бачити цю дівчину й розмовляти з нею. Йому не пощастило врятувати її, хоча я знаю, що ради її порятунку він охоче пожертвував би собою. Він захоплювався нею... я сказав би, що він глибоко любив її якби вважав тебе здатним збагнути це слово Коли вона впала жертвою, він твердо впевнився у твоїй винуватості. Втративши її, він зберіг тільки одну мету в житті: помститися за нещасну і знищити тебе.

Я відзначив, як судомно роздималися ніздрі злочинця, але губи його були міцно стулені.

— Цей молодик. Мелтем. — несхибно провадив Беквіт. — Був твердо переконаний в тому, що тобі не вислизнути від нього на цьому світі, якщо він з усією наполегливістю і рішучістю добиватиметься твоєї погибелі й присвятить себе виконанню цього священного обов'язку, знехтувавши все інше, бо він не сумнівався, що. прагнучи досягти своєї мети, буде лише слабким знаряддям в руках провидіння і виконав його волю, викресливши тебе зі списку живих. Ця людина — я. і я дякую богові за те, що виконав свій обов'язок!

Якби Слінктон пробіг десять миль, рятуючись від прудконогих дикунів, він і тоді б не зміг так явно страждати від спирання в серці й

дихати так надсадно, як тепер, коли дивився на переслідувача, що так нещадно зацькував його.

— Досі ти не знав мого справжнього імені; тепер знаєш. Ти знов побачиш мене — тілесними очима. — коли станеш перед судом. Ти 8нов побачиш мене, але вже духовними очима, коли на шиї в тебе буде зашморг і юрба почне голосно ганьбити тебе!

Щойно Мелтем вимовив останні слова, яв злочинець зненацька відвернувся, і нам здалося, ніби він ударив себе долонею по губах. В ту ж мить по кімнаті поширився якийсь динний різкий запах, і майже в ту ж мить Слінктон кинувся десь убік, побіг, підстрибнув, — я неспроможний описати цей корч, — і повалився на підлогу, аж задвигтіли важкі старовинні двері і забряжчали шибки у віконних рамах.

То був кінець, якого він заслужив.

Побачивши, що він мертвий, ми вийшли з кімнати, і Мелтем, простягти мені руку, мовив стомлено:

— Мені більше нічого робити на цьому світі, друже мій. Але я знов побачу її в інших світах.

Марно намагався я підбадьорити його. Він говорив, що міг би врятувати дівчину, але не врятував і дорікав собі за це; віл втратив її, і серце його розбите.

— Мета, що надихала мене, досягнута, Семсоне, і тепер уже ніщо не тримає мене в житті. Я не житець на цьому світі; я слабкий і занепалий духом; немає в мені ні надії, ні бажань, для мене все скінчилось.

І справді, я ледве міг повірити, що зламана людина, яка розмовляла нині зі мною, — це та сама людина, яка справляла на мене таке сильне й зовсім інше враження, коли вона неухильно прямувала до своєї мети. Я

переконував Мелтема, як тільки міг, але він знай твердив і твердив, терпляче й просто: ніщо не може йому допомогти... серце його розбите.

Він помер наступного року напровесні. Поховали його поруч тієї нещасної дівчини, яку він оплакував так ніжно й тужливо; все своє майно він заповів її сестрі. Вона не померла й стала щасливою дружиною і матір'ю, вийшовши заміж за сина моєї сестри — наступника бідолашного Мелтема. Жива вона й тепер, і, коли я приходжу до них у гості, її діти катаються по всьому саду верхи на моєму ціпку.